

O začetku nalezljivih kug, ktere ne nastajajo iz pokrajnih ali dalje razširjenih škodljivost, temuč samo iz nalezljivosti, ne pomaga zdravljenje bolne živine nič drugzega, kakor da se bolezen še bolj in bolj razširja, in takrat je treba pač dobro prevdariti, ali bi ne bilo zavoljo tega, da se kuga bržeje zatara, bolje, očitno bolne in take živinčeta, od katerih se misli, da so okužene, in vse, kar od njih pride, urno pokončati. Tako ravnanje se zlasti pri goveji kugi kaj koristno skazuje.

Kar zadeva zdravila, naj se posebno take dajejo, ktere v primeri k vrednosti živine niso predrage. Zdravila iz tujih dežel in drage naj se ne dajejo, če jih ni zlo zlo treba; nikakor pa se ne smejo take zdravila dajati, ktere kakor na pr. kina, rabarbara, sladka skorja (ali cimeti) itd. za nič drugzega niso, kakor da se kmetovavec oplasi, jih kupiti, ali pa da se državni kasi škoda dela, ker so predrage.

Kadar je treba prostih in brez umetnosti sestavljenih zdravil, kakor tudi kadar je treba jih več vkup zmešati, naj se zapiše vsako posebej in ne zmešano, kolikor je treba, pa vsako s svojim imenom. Kupujejo se v lekarnici ali apoteki, ktera jih po taksi za živinozdravila zarajtuje, ali v kaki štacuni.

Zeliša in zelišni deli pa, ki se dajo blizo in brez velicega truda in denarja nabrati, naj se raje naberajo. Zdravnik, kteri bolno živino ozdravljuje, naj lastnike živine ali tiste, kteri ji strežejo, natanko in umljivo podučí, kako se zdravila prav sestavljajo in napravljajo, potem kako se dajejo in kako se še drugače pomaga, če je treba. Kadar je živinska kuga v kakem kraju bolj razširjena, bo tudi treba, več pripravnih ljudi podučiti, da bodo pri takih opravkih pomagali; župan naj jih za to izbere. Zdravniki ali živinozdravniki, kteri v tistem kraju stanujejo, se utegnejo za to dobro porabiti. (Dal. prih.)

O tisočletnici sv. Cirila in Metoda.

Spisal Davorin Terstenjak

Osem in dvajsetega novembra bode pet let, kar sem v „Novicah“ razglasil svoj članek: „Ali tudi Slovenci imajo obhajati tisočletni spomin apostoljske delavnosti sv. Cirila in Metoda?“ Članek ta je bil prestavljen v česki, hrvatski in ruski jezik in natisnjen v časnikih teh jezikov. Toraj dosti zgodaj so bili opomnjeni Slovenci, naj se pripravljajo dostojno obhajati tisočletnico Cirilo-Methodovo.

V onem članku sem dokazal, da je precej velika stran slovenskega Štajerja neposredno spadala pod cerkveno oblast višega škofa Metoda, in sicer: Pribinova in Kocelova kneževina. Naj tukaj sledí kratek posnetek.

Pribina je bil izprvega glavar v nitranskem okrožji, iz ktere ga je knez Mojmar (Mogimar, Mogimir) pretiral, zakaj? — ni znano.

Pribina je najprvle pobegnil k mejnemu grofu nemškega kralja Ludovika Ratbodu*), kteri je Pribina Ludoviku priporočil. Leta 836 se je Pribina dal krstiti. Vendar nemirni mož tudi ni z Ratbodom dolgo v prijaznosti ostal, in podal se je po razprtii z nemškim mejnim grofom s svojim sinom Kocelom vred k Bolgarom, potem k vojvodu Ratimaru, in ko so leta 838 Bavarci pobojevali Ratimara, je Pribina pobegnil k grofu Salachu.

Salacho je bil predstojnik savske strani „marchiae

juxta Souvam“ in je po starih letopiscih stanoval „in arce Richenburg“ — današnjem Reichenburgu kraj Save (glej Boczek „Codex diplom.“ Morav. I., 53, Hormayer „Archiv für Süddeutschl.“ II., 213).

Salacho je Pribinata spet z Ratbodom pomiril, in Pribina se je skoro tako prikupil Ludoviku, da mu je kralj stran dolnje Panonije, kraj rečice Sale v „legen“ dal, kjer je zidati začel mesto blatensko, po nemški: Mosaburch.

Zavoljo svoje udanosti do cerkve se je Pribina Ludoviku še bolj prikupil, in 12. oktobra 849 je nemški kralj to državico Pribinatu celo v oblast poklonil, razun nekterih zemljišč, ktere so bile lastnina solnograških škofov (Annal. Fuld. ad ann. 847. Boehmer „Regest. Carol. M.“ stran 77.)*) Kako daleč se je Pribinova kneževina proti zapadu razprostirala, ni mogoče natanko določiti, vendar ker se se Petov (Ptuj) imenuje last Pribinova (Pertz „Script. XI.“, str. 12., opazka 57), ter je gotovo vsa dolnja Panonija severno od Drave bila pod Pribinovim žezlom.

Ker je Ptuj za gotovo stal v Pribinovi deželi, je toraj brez dvombe Pribinova kneževina proti zapadu segala do korotanske (nekdaj norenske) meje**), ktera se je vlekla od virov Rabe in Labnice prek čez Muro. Maribor pod podnožjem Pohorja čez Cetinje pri Ločah memo: „koroškega kamna“ čez Celejo (glej Dümmler „über die östlichen Marken des fränk. Reiches“ v „Archiv für österr. Geschichtsquellen“ XIII. 83. str. 173).

Po smrti Pribinovi je vladal to kneževino njegov sin Kocel, kteri je sv. Metoda z velikim veseljem in veliko častjo sprejel in ga proti solnograškim škofom branil, da je mogel službo Božjo in cerkvene opravila v slovenskem jeziku obhajati. Da se je Metodovo apostoljsko delovanje tudi čez Pribino-Kocelove kneževine, toraj čez Ptuj, Maribor, čez mejo korotansko razširjevalo, tudi po srednjem Štajerju, kteri je v oni dōbi še imel slovenske prebivavce in po dolnjem Koroškem in zapadnem Kranjskem, pričajo nam besede solnograškega Anonyma, kteri piše: „Post hunc (Osaldum) interjecto aliquo tempore, supervenit quidam Slavus nomine Methodius, qui adinvenit sclavicas literas, et sclavice celebravit divinum officium, et vilescere fecit latinum, tandem fugatus a Karantanis partibus, intravit Moraviam, ibique quiescit.“ (De Conv. Car. str. 15).

Ker je ptujaska cerkev bila blagoslovljena leta 846, cerkvica sv. Ožbalta pri Ptujci leta 857, svetega Benedikta v slovenskih Goricah leta 853, je tedaj že keršanska vera v okolice, ktere so pozneje pod Metodovo škofovsko oblast spadale, prvle po solnograških oznanovavcih prinešena bila, in sv. Metod je le, ko je v Kocelovi kneževini stoloval, po slovenski razlagal kršanski nauk, in slovensko liturgijo vpeljal. V Kocelovi državici pa je Metod posebno deloval od leta 870—877, tako, da tisočletnica njegovega delovanja po slovenskem Štajarji bi se po pravem imela obhajati leta 1870.

Leta 863 sta še le Metod in Ciril prišla v moravsko deželo; al ker je iztočna slovenska stran Štajarskega brez dvombe izvorno spadala k velikomoravskemu kraljestvu***), pozneje — in sicer v zadnjih letih Svatopluka —

*) Pribina („exulatus“, kakor Anonym salisburg. piše) je ostal kakor Mojmarov, tako tudi Ratislavov sovražnik, in je vlek s Karlmanom, ko se je Ratislav leta 865 nad Nemce vzdignil. To izneverenje je mogel s smrtjo plačati, ker Moravci — so ga ubili. Pribina je po prizadevanji solnograškega škofa Adelrama postal kristjan. Adelramov namestnik Lui pram je blagoslovil cerkve od Pribinata na Blatenskem postavljene. Pis.

**) Prek čez Dravo se Pribinova kneževina ni raztegnila; kako deleč pa proti severu in iztoku, ni še dognano. Pis.

***) Priča tega so patronimiške poznavovanja vesi, kakor: Radoslavci, Godemarci, Vitomarci, Bodislavci, Okoslavci, Vlastomirci, Volčkovci, Budešovci, Dragotinci po glavarjih kolena: Radoslavu, Godemaru, Vitomaru, Bodislavu, Okoslavcu, Vlastomiru, Volčku, Budešu, Dragotinu. Ker te vesi so med Dravo in

*) Ratbod je bil karolinški (frankovski) mejni grof v gornji Panonii, kteri se je kralju Ludoviku izneveril in z moravskim Ratislavom potegnil ter celó Ludovikovega sina Karlmana s seboj na Ratislavovo stran dobil, zato je bil tudi po Ludoviku ob markeštvo djan. Na njegovo mesto sta prišla dva brata Vilelm in Engelsalk. Ludovikov sin Karlman na to gré, prežene dva brata in Ratboda nazaj pozove. Pozneje se Karlman z očetom spet pomiri in dobí Korotansko. Pis.

pa še celó „marcha Carantanorum“, kakor nam pričujoje „Annales Fuldenses ad ann. 901 (Pertz I, 415), kjer stoji: „Interdum vero Ungari australem partem regni illorum (Moravorum): Caruntanum devastando invaserunt“, tedaj Slovenci štajarski, koroški in kranjski z vso pravico tudi leta 1863 obhajajo s českimi, moravskimi, ogrskimi in hrvaškimi Slovani vred tisočletnico sv. Cirila in Metoda. (Dal. prib.)

Slovstvo.

Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum, emendatum auctum edidit Fr. Miklosich Vindobonae. Guilelmus Braumueller 1862.

Učeni A. Schleicher v „wochenschrift für wissenschaft, kunst und öffentliches leben, beilage zur k. wiener zeitung“ 31. maja tega leta pravi: „Miklosič, neutrudni učeni jezikoslovec, kega po vsej pravici imenujemo slovanskega Jakoba Grimma, izdaja staroslovenski slovar, delo, ktero je vsemu jezikoslovju sploh, posebno pa slovanskemu važno, i ktero se pristojno vrsti velicim njegovim slovniškim knjigam. Naj bode tu dovolj opomniti, da stara slovenščina med slovanskimi jeziki ima tisto mesto, ktero goški med nemškimi, staroindijski (navadno sanskrit imenovan) med indoevropskimi. Stara slovenščina nej samo potrebno stalo vsacega slovanskega jezikoslovstva, ampak primerjavnemu indoevropskemu jezikoslovstvu namestuje (vertritt) zdaj vsa druga slovanska narečja, ker je najbliže ostala unemu nam neznanemu govoru, kterege so v predavnih časih rabili še vsi Slovani. Zboga več reči težaven i zarad obširnosti jako truden posel je pisati slovar kacega jezika; ali zliga staroslovenskega slovarja pa ima še vse posebne težave i napotja. Kritika, v družbi s pretencim znanjem, vedno mora spremljati pisatelja; zato pravimo, da je prav storil Miklosič lotivši se tacega dela. — Poleg latinskih pomenov stojé v tej knjigi tudi prvotne grške besede, ktere so bile predstavljene v staro slovenščino, i po tej strani je ustrezno tudi tistim Slovanom, kateri bi se bili morda neraji prijeli nemški pisanih bukev. Kadar se je potrebno zdelo, nej samo po vrhu povedano, kje nahajaš to ali uno, ampak postavljene so celó nektere besede, vzete iz mesta določnejše zaznamovanega. Pa tudi se primerja slovansčina mnogim družim indoevropskim jezikom. Pred le-tem delom so bile samo dvoje imena vredne bukve te vrste na svitlem: istega Miklosiča „lexicon linguae slovenicae veteris dialecti“ na Dunaji 1850, potem pa „slovar cerkovno slovanskega jezika“, zložil ruski, za staro slovenščino uže več let visoko zaslužni akademik Vostokov, i znanstvena akademija natisnola v Petrovem gradu 1858. Ta knjiga čestitljivega starega jezikoslovca je zrastle po tridesetletnem prizadevanji, ter obsega vse besede prvega Miklosičevega slovarja. — Primerjal sem na več mestih novo Miklosičevo delo, sad desetletnega truda, poprejšnjemu; ali uže osnutek je ves drugačen, pa tudi ima dosti besed, katerih še nej bilo v prvem. V slovarji leta 1850 nahajamo 205 (velicih) strani; le-ta pak izide petkrat, i vsako izdavanje prinese 12 pól (192 strani); toraj bode vsega 960 strani. Tudi Vostokov nejma ne toliko besed, ne zaznamovanih mest. Resnično i po pravici se jako čudimo znanej pisateljevej učenosti. Vsaka slovarjeva stran priča, koliko je prebiral knjig i rokopisov, med katerimi je dosti obširnih, tudi obilo tacih, da se težko dobé; sploh pa, kar se v teh rokopisih pripoveduje, nejma vselej te lastnosti, da bi posebno mikalo bralca“.

Muro v iztočnem Štajarju, tedaj je gotovo spadal iztočni Štajar med Dravo, Muro in Rabo v velikomoravsko državo, ker takošnih poznamovanj v korotanski strani, kjer je vladalo nemško upraviteljstvo, zastonj iščeš. Gori naznamljeno okrožje je pozneje bilo lastina Koeelova. Pis.

Toliko smo posneli iz obširnejšega sestavka, ter opominjamo, da A. Schleicher starej slovenščini pravi stara bolgarščina, i da namestu „indoevropski rabi „indogermanski“.

Nej lahko pisati sodbe tako učenemu, tako globoko premišljenemu delu, kakoršno je to, ker vsako presojevanje hoče imeti na vse strani polno znanje tiste reči, ktera se presojeva. Tudi nej moj namen tak; le samo od slovenske strani bi rad nekoliko opomnil o Miklosičevih delih.

Zdaj je 17 let, kar se je oglasil ta naš zares slavni rojak, i v tem času je naredilo staroslovensko, i ž njim tudi vse slovansko jezikoslovstvo velikanske korake, skoraj večidel po Miklosičevem trudu. Prostor te vednosti je bil podoben prestaremu lesu, v kterem še nikdar nej pela sekira. Prvi delavci, bistrourni Dobrovski in učeni Kopitar poleg družih nejso nikjer dovršili; moči teh mož, da-si velike, nejso mogle mahoma izkrčiti, kar so zardili veki. Miklosič je našel samo tu i tam kake preseke i prekope; vse drugo je čakalo njega. Jezikoslovstvo, kakoršno je na zdanji stopnji, hoče znanja premnozih jezikov, veliko bistrournosti, mnogo ljubezni do resnice, orjaško delavno moč. Da vse to nahajaš pri Miklosiču, pričajo njegova dela, s katerimi je pravo luč prižgal vsem Slovanom.

Ko so ga vprašali nasprotniki, kaj je počenjal, dokler je živel Kopitar, odgovoril je: „učil sem se“. Kdor bere i premišlja njegove knjige, v kih z veliko učenostjo bistrurno primerja staro slovenščino sanskritu, vsem živim narečjem, o priliki tudi grškemu, latinskemu, goškemu i še mnogo družim jezikom, rad vrjame, da ta mož vé, kaj imajo v sebi Horacijeve besede: „qui studet optatam cursu contingere metam, multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit.“ Vendar mu ljubezen do svojega jezika nikjer ne slepi dušnega očesa. Če na pr. besedo „velъbъ dъ“ (kameel) méri z goškim „ulbandus“ itd., ter naposled sodi: „slavi a gothis habent“, moramo reči, da njemu raji verjamemo, nego družim, drugače mislečim, pri katerih pa ne vidimo njegovih lastnost. Če vzameš „lautlehre“ ali „formenlehre“ v roko, slišiš, kako našteva, kolikrat se ta ali una oblika nahaja tu ali tam; vidiš, kako — rekel bi z mikroskopom — pregleduje, potem tehta i primerja, preden sodi: to je napek, to je prav, to je negotovo; zakaj pravi iskatelj nikdar tudi tega ne skriva, da to ali uno se do zdaj še ne more vediti za trdno. Tako vestno ravnanje vselej oznanja moža prave učenosti, mirno sodečega misleca, ki se ne boji ne truda ne nasprotnikov. Kar tak pravi, da je res tako, pa ne drugače, lahko verjameš. Iz tega bi se marsikak sušmar marsikaj naučil, — ako bi se sušmarji kaj naučiti mogli. Pisanje te vrste nadomestuje prave izvirne knjige tistim, kateri bi radi prišli do resnice, pa ne mogo sami do njenega vrelca.

Miklosič vedno tudi sam še napreduje; ali z napredovanjem tacega moža napreduje tudi sama vednost. Deset let je, kar je na svitlem „vergleichende lautlehre“, v kateri za mnogo besed pravi, da se v staroslovenskem jeziku še ne vé za-nje; novi slovar pa za veliko le-teh oznanja, da so uže tu i tam najdene; zlasti primerjanje mnogovrstnim jezikom je čedalje širje i globoče. Vedno napredovanje kaže dušno zmožnost, ostajanje dušno medlost. Čuditi se je tedaj Metelku, da od leta 1825, kar je bil dal med ljudi svojo zares globoko premišljeno, za tiste čase jako učeno, če tudi po Dobrovškem osnovano slovnico, potlej do smrti nej nič velicega spisal, ali vsaj spisanega popravil, pomnožil.

O Miklosičevih delih sploh sem za to več govoril, ker vidim, koliko imajo težkega jedra, prave rude v sebi, i ker mi nej skrito, da na Slovenskem je še kaj malo tacih — celó pisateljev, — kateri ne vedó samo tega, da je Miklosič na Dunaji sloveči jezikoslovec, ampak tudi prebirajo njegove besede. Zlasti v zdanjih časih nas uči vsak dan,

dopisnik govori o čitavnem društvu v Postojni, je deloma že zdaj drugač, deloma se lahko preuredi; čitavnico imamo precej skupaj, samo da italijansko ime slabega pomena, namreč „kazino“ prevržemo s slovenskim (saj bi tudi pošteni Ljubljančani svojemu kazinu boljše dali kako drugo ime, tako da bi se lahko po nemško in po slovensko lepo tolmačilo). Čitavno društvo v Postojni ni več zgolj nemško, tudi zná kak slovensk časnik, čeravno nima vseh.

Menim, da je to, kar je tukaj rečeno, zadosti jasno dokazovanje, kako se godi na Pivki z omiko in narodnostjo. Če tudi ni vsakteri stanovavec na Pivki gorec za slovensko reč, saj tisti, ki imajo omiko Pivčanov v rokah, niso nemarni.

H.

O tisočletnici sv. Cirila in Metoda.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Dalje.)

Pod cerkveno oblastjo sv. Metoda so toraj historično gotovo stale denešnje dekanije labodske škofije: 1. ptujška, 2. velikonedeljska, 3. sentjurjevska (na Šavnici), 4. šentleartarska, 5. mariborska, 6. jareninska.

Al tudi čez Dravo je segala cerkvena oblast sv. Metoda, čeravno je Karol Veliki Dravo za mejo med solnograško in oglejsko škofijo postavil, kar pa je papež Hadrian II. sopet za neveljavno spoznal. Zato Ginzl („*Geschichte der Slawenapostel Cyrill und Metod*“ str. 52, nota 2) prav piše: „Der weite Kirchensprengel Method's erstreckte sich im Süden bis über die Drau und Save gegen Dalmatien, und umfasste hier vorzugsweise die von den slawischen Karantanen und ihren Nachbarn bewohnten und Sclavinia (Slovenija) benannten Länderstriche so, dass jedoch Slavonien und Syrmien am rechten Ufer der untern Drau (weil zur Bulgarei gehörend, und Carniola zum Patriarchat von Aquileja gehörig) angeschlossen wäre“. Ker pod Karniolo one dōbe ni spadala cela današnja krajnska dežela (obširniše o tem glej pri Hormayer-u „*Herzog Luitpold*“ 26—27), gotovo ni krško okrožje, ter tudi iztočni del ljubljanske škofije je stal pod Metodovo cerkveno oblastjo, in tudi ta škofija ima historično pravico obhajati tisočletnico Metodo-Cirilovo. Ravno tako tudi koroški Slovenci, ker po stranéh starega Krotana *) je Metod tudi deloval, kakor smo gori slišali. Če pa goriška in tržaška se ne morete upirati na historično pravico, imate vendar pravico kršanske ljubezni in kršanske občnosti.

Po tem historičnem vvodu se sedaj spravljam na odgovor vprašanj na me postavljenih od častitega dopisnika iz Maribora v predzadnjih „*Novicah*.“

Res je, da so rajni gospod škof A. M. Slomšek mi enkrat, ko sva se v prijetni okolici mariborski sprehajala, rekli: naj jim napravim historični načrt apostoljske delavnosti sv. Aposteljnov Cirila in Metoda, in da naj posebno dokažem, da je labodska škofija tudi spadala pod cerkveno vlado višega škofa moravsko-panonskega sv. Metoda, ker namenjen sem, so rekli rajni gospod škof, v svoji škofii ročno, kadar iz božje poti velehraške domú pridem, kamor so me brati Moravci posebno povabili, ko sem pre-

*) Kakor smo iz letopisa fuldskega čuli, je za Svatopluka tudi Karantania spadala pod veliko-moravsko kraljestvo. Papež Janez VIII. pa je Metoda za višega škofa čez vse dežele Svatoplukove postavil, kakor se vidi iz papeževega pisma do Svatopluka: „Presbyteros vero, diacones, seu cujuscunque ordinis clericos, sive Sclavos sive cujus libet gentis, qui intra provinciae tuae fines consistunt, praecipimus esse subjectos et obedientes in omnibus jam dicto confratri nostro, archiepiscopo vestro“ itd. Pristavek „cujuscunque gentis“ se odnaša na v Karantani in Panonii naseljene nemško-latinske duhovnike, kateri so s Solnogradom in Passavo držali, in Metodove napotke prezirali. (Harduin, Act. conc. col. 85.)

Pis.

gledaval benediktinski kloster „*Raygern*“ v Moravi. Rekli so mi tudi, naj jim svoje misli napišem o načinu svečanosti. To je bilo nekega lepega jesenskega dne novembra 1859. Jaz sem jim historični načrt izročil kot vezilo za njih god 17. januarja 1860, in potem, ko sva se enkrat pozneje o tej zadevi pogovarjala, so rekli: „Jaz sem celó vaših misel, in bodem o pravem času v Rimu za popolnoma odpustke prosil.“ Historični načrt je zapopadal malo obširniše „*data in fakta*“, ktere sem navedel v pričujočem članku in članku l. 1857 v „*Novicah*“ razglašenem. Načrt cerkvene slovesnosti pa je bil, kolikor se še na nja spominim, sledečega obsežka:

1. Osmege sušca leta 1863, kateri na nedeljo pade, naj se pri vseh cerkvah labodske škofije slovesno obhaja spomin sv. aposteljnov Cirila in Metoda, ktera sv. cerkev 9. sušca časti. Kršansko ljudstvo naj se poduči in soznani v pridigah z življenjem in delovanjem velikih teh svetnikov Božjih.

Ker so papež Pij IX. z razpisom od 12. maja 1852 vsim bratom in sestram društva sv. Cirila in Metoda dodelili skoz celo osmino popolnoma odpustke, ter se naj ta dan vpelje bratovščina sv. Cirila in Metoda pri vseh farah labodske škofije, in naj se pri vsaki cerkvi spravi kip sv. teh aposteljnov.

2. Ker je v sušcu še za večdnevno obhajilo premrzlo vreme, naj se na kakšen poleten teden, v katerem poljsko delo ljudstva ne presiluje, odloči občna slovesnost Cirilo-Methodova, ktera bi se najpriležniše obhajala v Jarenini s 14- ali barem 8dnevnim misijonom. V ta namen naj bi se popravila kapela sv. Mihela, za ktero popravo so rajni g. kaplan Zadavec, ako se ne motim, 500 gold. sporočili.

3. Naj se postavi do leta 1870 kakošna cerkvice ali večja kapela v bizantinskem slogu (stil) v čast sv. aposteljnoma Cirilu in Metodu na kakošnem prijetnem griču slovenskih gor. Verno ljudstvo naj se naprosi za pripomoč v dnarjih in gradivu.

4. Naj se pri sv. očetu papežu sprosi dovoljenje, da bode 9. sušec kakor dan, kadar sv. cerkva god sv. aposteljnova obhaja v škofijah, v katerih je sv. Metod deloval, zapovedan praznik.

5. Naj kateri domačih spisateljev spiše zgodovino obširno delovanja in apostoljskega življenja sv. Cirila in Metoda v slovenskem jeziku, kakor tudi naj se dajo jeklo-ali kamenorezi (slike sv. aposteljnov) napraviti.

To je načrt, kterege sem rajnemu svojemu cerkvenemu vladiku izročil, in kterege trdna volja je bila v Jarenini, kakor sem iz ust rajnega dekana g. Čepeta slišal, v letu 1863 misijon obhajati.

(Kon. prih.)

Jezikoslovne reči.

O členkih.

Spisal Podgorski.

Jako važni v človeškem jeziku so členki ali partikule. Komaj zineš, že potrebuješ teh besedic. Ne izrečeš skoraj ne dveh besed brez njih. Zatoraj so pa členki tudi v vsakem jeziku neizrečeno oglašeni, izbrušeni in večkrat tako majhni, da jih človek komaj spazi. Al kakor so neznatne viditi te besedice, to vendar še le one stiskajo besede in stavke v lepo, razvidno, soglasno celoto. Če jih ne obračamo prav, ali če nam jih pomanjkuje, postaja jezik okoren in temen.

Tudi mi Slovenci še nismo popolnoma v čistem s členki. Nekih se ogiblamo brez potrebe, čeravno živijo v narodu in jih težko utrpevamo; druge bi bilo, mi se vidi, še kaj popraviti treba.

Da se tedaj pozornost mislečih naših filologov obrne tudi v to stran naše slovnice, in da se tudi tukaj uredi, kar bi še trebalo, namenil sem spregovoriti nekoliko o naj-

*

Kajkavce, ki so bolj Slovenci ko Hrvati, marljivo pohrvatujejo, kakor tudi mi Hrvate, to je, tako imenovane bele Krajnce pridno pokrajncujemo. Ne vem, kdaj bomo tiste zlate dōbe dočakali, da bi, kakor drugi narodi, tudi mi Jugoslovenci vsi en književen jezik imeli, ki ne bi bil hrvaški, ne srbski, ne bulgarski, ne slovenski v sedanjem pomenu, ampak jugoslovenski, to je: vseh in nikogar. Dokler bomo Slovenci v svoje slovenske, Hrvati v svoje hrvaške in Srbi v svoje srbske idiotizme ali jezikoslovne napake tako zaljubljeni ko sedaj, tako dolgo, se bojim, ne bo nič s književnim jedinstvom našim, marveč prepad med nami bo namesto manji, čedalje večji, ker s sedanjimi književnimi narečji mnogo napačnih jezikoslovnih oblik in izrazov, ki so le tu pa tam v kakem kotu navadne, vsemu plemenu vrivamo, dobro zrnje zametujemo in prazne pleve na mesto njegovo postavljamo; namesti da bi, narečja svoje izobrazevaje, saj to kar novega vpeljemo vsi enako vpeljali, še to, kar je nam od starine, od nature občinskega, razdevamo in zatiramo s tem, da na znanstvenem polju vsak svojo pot koračimo. Oj, kaj bi veljalo, ako bi mi Jugoslovenci svoj mili narod, namesti da mu dosedanje književne narečja, ki mu so, posebno kar bolj znanstvene izraze zadene, več ali manj neumevne in nenavadne, v glavo vbijamo, raji z uzajemnim jugoslovenskim jezikom soznajevali, kterege bi kmali skup imeli, ako bi sorodni Srbi in Hrvati od svojih nepravilnih jezikoslovnih pokvek saj toliko puščali kot mi Slovenci. Potem še le bi s pravim veseljem gledali na pomnoževanje šol in na razvitje književnosti naše, ker zdaj se oddaljujemo, ko napredujemo, potem pa bi se jedinili bolj, ko bi se razvijali. Res da bi se uzajemni jezik jugoslovenski od navadne vsakdanje besede bolj razlikoval, ko naše dosedanje književne narečja, — al kaj zato? Pogledjmo nemškega Korošca, Tiroljca, Pemca, pogledjmo naše Kočevarje, kako hitro se ti možje v šolah s književno nemščino soznajajo, dasiravno se ona od navadnega narečja njihovega loči ko dan od noči, in mi Jugoslovenci, ki se hvalimo, da imamo dar jezika, mi, ki se za potrebo nemški, talijanski, magjarski ali turški „parlirati“ v tem hipu navadimo, da bi se vsake domače besede in vsake oblike ko strupenega gada bali, če le ni na našem domačem zelniku zrastle! Tega Bog obvaruj.

Pa pustimo to in vrnimo se sopet k naši Ravni gori. Tak po cesti ravnogorski so gñali, kakor sem slišal, 94 velikih, jako pitanih volov ali bivolv v Trst, ki pa niso bili iz Granice ali iz Bosne, ampak iz Karavlaške dežele ali iz Valahije. Na poti blizo Ravne gore en vol tako oslabi, da ni mogel naprej. Gospodar ga toraj pusti v hiši, kjer je prenočil, in reče ljudem, da naj ga zakopljejo, ako pogine; če ne, pa naj ga zakolejo in pojejo. Ljudje so ga res zaklali, domá jedli in v še pet drugih hiš koline poslali. Revčki niso vedli, da jejo kužno meso. Njim ni sicer nič škodovalo; al v tisti hiši, kjer so vola zaklali, je naglo pet goved pocrkalo, in tam, kjer so koline jedli, v vsaki hiši najmanj po dvoje. Kakor hitro to kotarski sudac g. Erazem Barčić dozná, hitro pošlje glas v Reko, in med tem ostro zapové, da se ima na Ravni gori vse blago, ki ima kako znamenje kužne bolezni nad sabo, ubiti in globoko v zemljo zakopati. Tudi zapové, da ne sme nobeno živinče več iz hleva niti na pašo niti na vodo, ampak da se mora vse domá pod streho krmíti in napajati in to ne od kogar si bodi, ampak v vsaki hiši naj imajo le enega človeka zato, ki pa mora za štalo posebno obleko imeti. Te naredbe niso bile zastonj, zakaj ta vol je bil zanesel pravo govejo kugo v deželo, za njim je že poginilo v Ravni gori enih 40 glav, eni pravijo, da še več. Zapoved, blago domá zaprto držati, je bila zato čez celo županijo Reško, toraj od Karlovca vse do morja razširjena in na prošnjo g. Barčića je živinozdravnik tudi 30 vojakov iz Reke sabo v Ravno goro pripeljal, ki ostro na to pazijo, da bi se kuga v klici zatrla. In to je neobhodno potrebno,

zakaj ako bi se ta morivka po Hrvaškem razširila, bi se je mi Krajnci ubraniti ne mogli, če bi 1000 čuvajev na mejo postavili. Dosle se hvala Bogu! ni še nikjer drugej pokazala, ko na Ravni gori in na Sušici, v nekem selu blizo Ravne gore; upamo, da se bo tudi tam po prizadevanju vrlega g. Barčića kmalo zatrla. Naj h koncu še pristavim, da je te dni v našo hišo neka stara mamica prišla, ki je trdila, da vé za gotovi lek zoper govejo kugo. Gospod župnik so tej copernici, kakoršnih je in bo zmiraj nekoliko na svetu, se vé da pôs podpisali in tako nam je 80.000 gold. po vodi splavalo.

Goveja kuga v Istri.

Iz Istre 12. grudna. — Goveja kuga se je v Biljskem okraju na Grožnjaščini pokazala. Posestniku M. P. je od 23.—26. listopada 6 volov, 1 junec, 1 krava in 1 tele poginilo. Včeraj so pri njegovem sosedu vola pobili in zakopali; danes se je pa že tudi v drugem selu oglasila. Okrajna gosposka je postavila straže. Žalostna je za naše kmete; v vsem slaba letina, samo oljk je po mestih obilo; pa tudi te vseh lukenj ne morejo zamašiti. Do grla so v dolgovich; če jim še kuga goveda podavi, kaj bodo reveži začeli? Okrajna gosposka si prizadeva na vso moč kugo zatreti; toda z našimi kmeti je težka; nekaj jih slabe leta tarejo, zato tajé, dokler gosposka bolezni ne osledi; poglaviti vzrok je pa prevelika vera v uroke; o živinskih boleznih iščejo najpred v zagovarjanji in v žegnih pomoči; ako to ne pomaga, gledajo bolno živino spečati. Ako si mesarji zavolj policije ne upajo bolne živine kupiti, jo kmet domá pobije in četrti mesarjem ali pa tudi sosedom po ceni skrivši prodá; če pa crkne, jo sam odere in potlej včasih s sosedi pojé, včasih pa zakopá.

O tisočletnici sv. Cirila in Metoda.

Spisal Davorin Terstenjak.

(Konec.)

Zakaj pa naj se leta 1863 misijon obhaja v Jarenini? Ali je historično gotovo, da je tam sv. Metod res sv. mešo bral, kakor ljudstvo pripoveduje? Res se z listinami ne dá dokazati; tudi kapela sv. Mihela ni v starem slogu sozidana, — al koliko cerkev nek imamo še celih iz stare dōbe v prvotni njihovi podobi? Historično gotovo je, da je ptujška cerkev leta 846, beneška pa leta 853 blagoslovljena; al vendar ni v njih najti sloga one dōbe. *) Tako tudi jareninska kapela, ktera je pozneje služila za kostnjak, je utegnila prezidana biti.

Kdo bi bil to povest tudi med ljudstvo spravil? Do najnovejše dōbe so slovenski duhovniki iz šol malo znali ali celó nič o delovanji sv. aposteljnov Cirila in Metoda. Šolske bukve niso družega o teh možéh omenile, kakor da sta v velikomoravski deželi kršanstvo vpeljala. Kako deleč je ta velikomoravska država segala, nismo v šoli nikdar čuli. Razun rajnih duhovnikov: Cvetka in Krempeljna ni bil noben slovensk duhovnik „Fachhistoriker“, al ta pravlica je starejša kakor Cvetko in Krempelj, ktera tudi nikdar nista v Jarenini pastirovala. Duhovniki je tedaj niso

*) Še ena cerkev se omenja iz one dōbe, in sicer: Lindoves. Ze rajni Krempelj („Dogodivšine“ stran 101) jo je iskal na Cerkevniku, kjer je stala iz prvega malonedeljska farna cerkev, in z vso pravico. Malonedeljska ves Drakonjci, v kateri Cerkevnik leži, se v starih pismih imenuje Linddorf, Lindoves, in znano je, da se je drak v stari nemščini velel: Lind, po Grimmu: der schillernde, primeri slovaško: šarkan, drak, od: šariti, schillern, glitzern, glissen itd. Kaj pa, da bi ravno na prijetnem Cerkevniku moji pridni rojaki Šavničari postavili v čast sv. Cirila in Metoda, kakor tudi v spomin rajnemu A. Krempelju, kterege ste tako močno častili, kakošno lepo kapelo leta 1863. Na noge Šavničarji!

mogli zmisli; ljudstvo historičnih bukev slovenskih tudi ni bralo, ker ni jih bilo; še le leta 1845 je Krempeljnova „Dogodivščina štajerske zemlje“ prišla na svetlo, in tam sopet nič ne stoji o tej pravlici, tudi je pravlica starejša, kakor „dogodivščina“ Krempeljnova; že leta 1837 so mi rajni dekan Čepe jo priobčili rekši, da so jo čuli od starih svojih farmanov.

Ona se je tedaj sporočevala od deda do vnuka, in počiva na historični zgodbi.

Ker je sv. Mihelu posvečena ta kapela, bi se smelo misliti, da jo je sv. Metod blagoslovil v spomin patrona svojega cesarja Mihela, kateri je na prošnjo Rastislavovo sv. brata poslal k Morovanom.

Jarenina je historično gotovo spadala pod cerkveno oblast sv. Metoda, ker je sveti mož čez korotansko mejo še pohajal na svojem pastirskem obiskovanji. Saj ni od blatenskega jezera takošna daljava, da bi se ne moglo priti do slovenskih gor. Zraven tega so bile v teh krajih dobre ceste že iz rimskih časov, toraj potovanje lahko. Ker je Jarenina že blizu solnograške cerkvene provincije stala, in solnograški škofi so v kneževini Kocelovi, v kateri niso imeli samo velikih zemljišč, temuč tudi pred Metodom cerkveno oblast, zmirom vsakovrstne zapletke spletali, ter je sv. Metoda gnala apostoljska dolžnost, si mejo in pravico svojega višega škofijstva braniti.

Štajerski Slovenci imamo toraj historično pravico, ti-sočletnico sv. Cirila in Metoda obhajati, čeravno so že pred njima bili kristjani naši dedovi. Al prava zastopnost kršanske vere in prava kršanska omika ste le prišle k štajerskim Slovencom po sv. Metodu in knezu Kocelu, ker ta bogaboječa moža sta oznanovale Slovencom v razumljivem jeziku božjo besedo in vpeljevala kršanske šole, v katerih se je skrbelo v narodnem jeziku za omiko Slovincov.

Kako goreče so Slovenci sv. Metoda sprejeli, pričuje že ta okoliščina, da so nemške duhovnike, katerih niso razumeli, in kateri pri Slovincih druga niso opravljati znali, kakor liturgijo, v njihovo domovino nazaj pošiljali, in le po domačih narodnih hrepeneli. *) Upamo vsi duhovniki labodske škofije, da bode visokočastljivo opravištvu laboške škofije, ali pa prihodnji svitli škof že iz cerkvenega gledišča in dobitka svečanost obhajal, ktera tako živo sega v zgodovino kršanske omike slovenskega naroda.

In tako sklenem ta članek z versticami nepozabljivega slovenskega historika A. Krempeljna, ktero je v moji pričujočnosti napisal stoječ na lepem griču Cerkev njaku, kjer je stala stara cerkev Lindoves, in iz ktere se vidi lepa panonska ravnina tje v blatensko stolno mesto Metodovo in Pribino-Kocelovo:

Bod' pozdravljen' o prijatno
Venčeni cerkvenjak moj!
Tu moj duh — okol obratno
U živočnosti postoj:
Tù, kam kolj pogled te pela,
Se ti srce veseli,
Kak Slovincem je tù cvela
Sreča njihne slavnosti.

Tù na polji — Radoslavce
Razveselno zaglediš,
Tam v goricah pa — Moravce
Rad v pogled si držiš:
Da! slavitne te imena
Peljejo veselo te
V one čase, kdar rumena
Sreča nam pricvela je.

Da! veselo te tjè pela,
Gde 's slovenskih sta držav
Lepo vel'ko kito plela
Svatopluk in Rastislav,

*) Da nemški misijonarji niso ravno priljudno s Slovinci ravnali, vidimo iz tega, da je škof Ozbald celó v Rim se zatega voljo pritoževal. (Glej: Richter „Beiträge“ I, 48, Aq. Jul. Caesar II, 248.)

Ja, kak 's Tise in Slavonske
Z Vogerske in Sirmiša,
Iz Slovakov in Panonske
Je Moravska velika.

Tam pred očmi 'maš Moravce,
Tù pod tebo Lindoves,
Z njima tam prek pa Podravce,
Kterim je Pribina knez!
Kocel in Pribina slavni —
Zlate so nam imena,
U Slovenski starodavni,
Ktero tak oživljata.

Glej, kak dva solunska brata
Svet Kiril in svet Metod,
Za Slovence si zavdata —
Poslavitni sveti trud! —
Nje učeča, kak častiti
'Majo pravega Bogá,
No v ponižnosti moliti
Neba, zemlje Stvarnika.

Glej, kak šole že slovenske
Kocel vrediti hiti,
V ktere mladi možki, ženske
In vsa dečica čvrči. —
Kak veselo se učijo
Tam slovensko pismo štet, —
Vse veselja me budijo
Kam obrnem svoj pogled.

Slovenci! Rimsko-katoliška cerkev je bila, ktera nam je obvarovala in še obvaruje našo narodnost. Rimski papeža Adrian II. in Janez VIII. sta bila, ktera sta posvetila naš jezik. Vse naše narodne društva imajo načelo: „Za vero, cesarja in domovino.“ Postavimo leta 1863 sveti naši veri veličasten spominsk kamen in napišimo svetloleskeči list v zgodovini naše kršanske omike z zlatimi črkami. Proslavimo največi dar božje previdnosti, in ona ne bode samo naše dela na polji narodne omike blagoslovila, temuč tudi naša moralna moč in narodno zavestje se bote okrevale.

Jezikoslovne reči.

O členkih.

Spisal Podgorski.

(Dalje.)

V. Oziravni zaimek kar rabi v našem narečji v sledečih primerljajih:

1. V odvisnih stavkih, kedar se nanaša na pokazni zaimek to, v glavnem stavku ko subjekt ali objekt, bodisi očitno ali skrito, stoječi. Na pr.: Vse (to), kar imam, tebi dam.

2. Kar stoji v odvisnih stavkih, kjer ga tudi zamenjujejo z veznikom da,

a) kedar se oziramo na čas. V glavnem stavku stoji očitno ali skrito to, tisto, ono. Na pr.: Leto je (tega), kar (da) se nismo vidili.

V glavnem stavku stopajo večkrat predlogi pred pokazni zaimek: po tem — do tega — od tega — v tem — kar. Tudi se sprijemljeta predlog in kar v eno besedo; na pr.: Dobro je bilo za nas, dokar (dòkar) so vozovi tod hodili, ali odkar so prestali, gremo nazaj.

Večkrat pa predlog tudi čisto odpade. Na pr.: On se ne bo ženil več, kar se dozda ni. Zdražbo delate, kar bi nas imeli miriti.

b) Kedar je subjekt ali objekt cel stavek. Tudi tukaj stoji v stavku pokazni zaimek to očitno ali skrito. Na pr.: kaj sem i jaz okuščen, to znam s toga, da moji krstni očevje svedočijo. To sem obljubo Bogu, ka bom po njegovih zapovedih živo.

Ta dva primera sta vzeta od ogerskih Slovincov. Kaj in ka stojita namesto kar, zakaj ogerski in hrvaški, kakor tudi neki štajarski Slovenci, in v besedici kar celó beli Kranjci so izgubili oziravni r; toraj govore kaj namesto kar.